

Salvați Copiii Filiala Iași susține urgentarea intervențiilor în domeniul sănătății mintale a copilului și adolescentului

Sumar executiv

Sănătatea mintală este o componentă importantă a stării de sănătate generală a copiilor- și se află în strânsă interacțiune cu sănătatea fizică și influențează abilitatea de a avea succes la școală, în profesie sau în societate.

În prezent, nu există în sistemul public servicii de promovare a sănătății mintale și de prevenire a tulburărilor de sănătate mintală. Este un sistem de servicii excesiv orientat asupra asistenței terțiare în detrimentul asistenței primare și comunitare. Există în prezent 29 centre de sănătate mintală pentru copii, cu servicii subdezvoltate în raport cu nevoile comunității. Medicii pediatri și medicii de familie, profesioniștii care interacționează primii cu copilul și care pot sprijini părinții în dezvoltarea cognitivă, socială și emoțională optimă a copilului nu au competențe în sănătate mintală. Echipele multidisciplinare care implică mai mulți profesioniști în acest domeniu (psihiatru, psiholog clinician, psihoterapeut, logoped, educator, asistent medical, asistent social, profesor și alți specialiști) sunt limitate, în plus colaborarea cu specialiștii din cadrul serviciilor de educație și a celor din asistența socială este deficitară.

Toți copiii și tinerii au dreptul la o viață fericită și sănătoasă și merită accesul la servicii eficiente care să prevină și să trateze problemele de sănătate mintală pe care le pot dezvolta. Din păcate există un număr redus și diferențe în tipul de servicii care sunt dispobibile pentru copiii care trăiesc în comunități sărace, anumite comunități etnice sau copii cu nevoi speciale.

În Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, ratificată de România prin Legea nr.18/1990, este stipulat dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept.

Cum nu există sănătate fără sănătate mintală, asumarea unui demers care să îi vizeze în mod direct pe copiii cu tulburări de sănătate mintală ca și grup vulnerabil cu caracteristici și nevoi specifice, a devenit o prioritate pentru o organizație cu istoric în dezvoltarea de servicii și programe destinate copiilor vulnerabili.

În acest sens, Salvați Copiii Filiala Iași susține urgentarea intervențiilor în domeniul sănătății mintale a copilului și adolescentului, concret, urgentarea procedurilor și acțiunilor de implementare a Strategiei naționale pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2015 – 2020.

Ce înseamnă sănătatea mintală a copilului și adolescentului?

Până în momentul de față comunitatea științifică a acumulat un volum critic de dovezi care susțin că sănătatea mintală este la fel de importantă ca și sănătatea fizică pentru dezvoltarea optimă a individului, pe tot parcursul vieții sale. Sănătatea mintală s-a demonstrat a fi un parametru esențial de care se leagă starea de bine a persoanei, capacitatea sa de învățare, succesul școlar/maturitatea școlară, sănătatea în general.

Sănătatea mintală poate afecta viața de zi cu zi și viitorul unei persoane tinere. De exemplu, învățatul, relațiile cu ceilalți și sănătatea fizică pot fi afectate de problemele de sănătate mintală. Să ai grijă și să protejezi sănătatea mintală a unui copil/ adolescent reprezintă o parte importantă a ajutorului dat aceluși copil de a deveni cât de bun poate el să devină.

Tulburările de sănătate mintală reprezintă principala cauză de dizabilitate în rândul copiilor și adolescenților, la nivel global. Astfel, potrivit estimărilor Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), până în 2020, peste 25% din populația de copii a Europei va dezvolta probleme de sănătate mintală și va avea nevoie de consiliere psihologică. Netratate, aceste tulburări afectează sever dezvoltarea și șansa la o viață decentă.

Sănătatea mintală a copilului și adolescentului în România

În România nu există o statistică a numărului total de copii cu probleme de sănătate mintală. Potrivit estimărilor Organizației Salvați Copiii, realizate prin raportarea la datele internaționale furnizate de OMS, în momentul de față, din aproximativ 3,8 milioane de copii, peste 760.000 au o tulburare de sănătate mintală.

În prezent, serviciile publice de sănătate mintală sunt oferite în cadrul următoarelor structuri: 22 secții de psihiatrie și compartimente de psihiatrie pediatrică din spitale, 29 centre de sănătate mintală pentru copii, 7 staționare de zi și 21 cabinete ambulatorii care prin strategia de față, prin accesarea fondurilor europene pot fi replicate în zonele în care nu există.

Dincolo de curențele sistemului legislativ și de lipsa de inițiativă din partea autorităților decidente însă, lacune grave, cu efect direct asupra sănătății copilului, se constată în ceea ce privește pregătirea specialiștilor. Astfel, tratamentul efectiv al copiilor este, în continuare, preponderent axat pe medicație, în dauna intervenției de tip psihoterapie, iar posibilitatea de intervenție în mediul de proveniență al copilului este foarte redusă.

Numărul de programe adresate părinților, cadrelor didactice și consilierilor școlari, persoane care, de regulă, prin rolul asumat în rutina de zi cu zi a copilului, condiționează într-o măsură semnificativă succesul oricărui tip de intervenție, este extrem de redus. Serviciile de psihoterapie sunt nedecantate de către Casele de Asigurări de Sănătate, fapt ce le face prohibitive pentru o importantă categorie din populație. Mai mult decât atât, copiii cu probleme de sănătate mintală (de pildă ADHD) au dificultăți majore de integrare școlară, fiind adesea re-victimizați/ re-traumatizați de către școli/ grădinițe care forțează exmatricularea lor/ migrarea din instituție în instituție.

Probleme ale sistemului de sănătate mintală pentru copii și adolescenți:

- Este un sistem de servicii orientat excesiv spre curativ în detrimentul domeniului preventiv. În prezent, nu există în sistemul public servicii de promovare a sănătății mintale și de prevenire a tulburărilor de sănătate mintală.
- Este un sistem de servicii excesiv orientat asupra asistenței terțiare în detrimentul asistenței primare și comunitare. Există în prezent 29 centre de sănătate mintală pentru copii, cu servicii subdezvoltate în raport cu nevoile comunității. Medicii pediatri și medicii de familie, profesioniștii care interacționează primii cu copilul și care pot sprijini părinții în dezvoltarea cognitivă, socială și emoțională optimă a copilului nu au competențe în sănătate mintală.
- Este un sistem verticalizat, cu un management de caz deficitar și cu experiențe profesionale limitate în cadrul echipelor multidisciplinare. Tratatamentul copiilor cu tulburări de sănătate mintală implică intervenții validate științific oferite de către toți profesioniștii: psihiatru, psiholog clinician, psihoterapeut, logoped, educator, asistent medical, asistent medical comunitar, asistent social, profesor și alți specialiști, conform legii.
- Este un sistem în care colaborarea cu specialiștii din cadrul serviciilor de educație și a celor din asistența socială este deficitară. Tratatamentul unui copil implică, în mod obligatoriu, intervenții în contexte naturale ale copilului, la școală sau acasă. Intervenții de specialitate se oferă numai în cabinetele specialiștilor în sănătate mintală.¹

---

¹ Strategia Națională pentru Sănătatea Mintală a Copilului și Adolescentului 2015-2020, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, București 2016.

Educația și sănătatea mintală a copilului

Educația reprezintă ansamblul de acțiuni și influențe ce se exercită asupra individului cu un scop precis, în mod conștient, organizat și sistematic, în vederea formării și dezvoltării lui. Individul are la naștere un echipament ereditar, în care experiența evoluției speciei umane îi este dată sub forma de premise naturale, acestea reprezentând doar potențialități latente de devenire umană. Educația se desfășoară atât în forme instituționalizate (școală, familie, organizații etc.), cât și în forme neinstituționalizate (de ex., grupuri spontane). O educație bună și eficientă trece, prin interiorizare și adaptare, în autoeducație, care îndeplinește funcții de finisare sau împlinire a personalității.

Educația constituie atât o modalitate de prevenție cât și de corecție, potențând recuperarea și reinsertia socială. La nivelul școlii activitatea profesorilor ar trebui perfecționată prin absolvirea unor cursuri de psihologia copilului, sociologia familiei, metode și tehnici de intervenție psihologică. Problemele de integrare școlară a copiilor cu tulburări din sfera sănătății mintale sunt generate de lipsa unei programe școlare adaptate, de numărul redus al consilierilor școlari coroborat cu faptul că mare parte a acestora nu au competențe în sănătate mintală, dar și de modul deficitar de funcționare a instituției profesorului de sprijin.

Identificarea primară a problemelor de sănătate mintală ale copiilor are loc, de obicei, odată cu accesarea în sistemul de învățământ (preșcolar sau școlar). De regulă, cadrele didactice semnalează părinților problemele copilului, aceștia din urmă adresându-se, de cele mai multe ori, medicului pediatru sau celui de familie.²

Ceea ce trebuie să se sublinieze întotdeauna atunci când se pune problema preîntâmpinării (sau a combaterii devierilor comportamentale) este faptul că elevul nu este un primitor pasiv al cerințelor sau al constrângerilor venite din exterior, cărora el trebuie doar să li se supună. Elevul își are propriul său sistem de preferințe și de referințe care va selecta influențele venite din exterior.

---

² Analiza serviciilor de sănătate mintală pentru copiii din România-Cercetare socială calitativ, material creat în cadrul proiectului „Îngrijire de calitate pentru copii – Servicii comunitare în sănătatea mintală”, realizat prin contribuția financiară a Guvernului Norvegian, Salvați Copiii România, 2010.

Apoi, trebuie luat în considerare și nivelul de vârstă al elevului, deoarece fiecare etapă cronologică de dezvoltare are resurse, motivații și mecanisme diferite de adaptare. În adolescență spre deosebire de etapa anterioară, nivelul de dezvoltare psihică face posibile noi procese și modalități de adaptare, cum ar fi cele de planificare, de amânare sau evitare, realizate printr-o analiză prealabilă a situațiilor.

Pentru a-l ajuta pe elev să facă alegeri sau acțiuni adecvate, trebuie să se intensifice în școli activitățile de elaborare a unor metode și procedee diagnostice și formative, prin care elevul își va dezvolta atât capacități de autocunoaștere și autoevaluare obiective, cât și abilități de învățare și de prelucrare creativă a informațiilor acumulate.

Îmbunătățirea raporturilor dintre școală și familie trebuie să conducă la o implicare mai consistentă a părinților în activitatea școlară și la multiplicarea interacțiunilor personale între reprezentanții școlii și membrii familiei. Evaluarea elevilor trebuie să se centreze pe progresele lor și nu pe comparații și ierarhii. Profesorul trebuie să pună un accent mai mare pe recompense, pe abordarea pozitivă a comportamentelor elevului, întărindu-i încrederea în sine și oferind un suport afectiv important.

Ameliorarea practicilor educaționale din clasă se referă la: evitarea discriminărilor, a favorizării sau etichetării elevilor; evitarea reacțiilor impulsive neadecvate, a amenințării și intimidării elevilor, utilizarea unui limbaj academic; exprimarea încrederii în posibilitățile fiecărui elev de a reuși.

Strategia națională pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2015 – 2020

Strategia națională pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului reprezintă un răspuns la problemele cu care se confruntă specialiștii în domeniul sănătății, educației, justiției și protecției copilului pe de o parte, pe de altă parte, vine în întâmpinarea problemelor cu care se confruntă părinții, copiii și adolescenții expuși diferitelor riscuri asociate tulburării de sănătate mintală.³

³ Notă de fundamentare- HOTĂRÂRE privind aprobarea Strategiei naționale pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2015 – 2020, disponibil la: http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/01/Nota-fundamentare-HG-Strategia-nationala-pentru-sanatatea-mintala-a-copilului-si-adolescentului-2015-2020_1189_2405.pdf

Strategia crează cadrul constituirii unui sistem integrat de servicii de sănătate mintală, de promovare, prevenire, identificare și intervenție la nivel educațional, la nivelul serviciilor de sănătate și la nivelul serviciilor sociale, având următoarele obiective:

1. dezvoltarea serviciilor de promovare a sănătății mintale a copilului și adolescentului și de prevenire a tulburărilor psihice a copiilor și adolescenților prin parteneriat între sistemul de educație, sistemul de sănătate și sistemul de protecție socială;
2. dezvoltarea serviciilor de identificare și intervenție timpurie pentru copiii la risc de a dezvolta tulburări de sănătate mintală și pentru copiii cu o tulburare de sănătate mintală diagnosticată;
3. îmbunătățirea infrastructurii și a serviciilor Centrelor de Sănătate Mintală pentru Copii;
4. dezvoltarea serviciilor spitalicești ca servicii specializate pentru copiii și adolescenții cu tulburări severe de sănătate mintală;
5. instruirea specialiștilor în sănătate mintală din domeniul sănătății, educației și social;
6. tratamentul tulburărilor de sănătate a copilului și adolescentului implică intervenții complexe validate științific, de tip medicamentos, psihologic, psihoterapeutic, educațional, psihopedagogic și logopedic.⁴

În termen de 90 de zile de la adoptarea Strategiei se va elabora planul de acțiune 2015-2017 și se va aproba prin ordin comun al ministerelor inițiatoare, urmând ca planul de acțiune pentru perioada 2018-2020 să fie elaborat și aprobat la finalul anului 2017.

---

⁴ Strategia Națională pentru Sănătatea Mintală a Copilului și Adolescentului 2015-2020, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, București 2016.

Cum și ce fac alții

Exemple:

- ✓ Un principiu generic pentru bunele practici care se aplică la toate tipurile de program pe scară largă este acela de cooperare sectorial-transversală. Cele mai eficiente abordări pentru promovarea sănătății mintale și prevenirea tulburărilor psihice includ implicarea unei varietăți de actori cu care copiii și adolescenții vin în contact, din toate mediile: familie, școală, spital, poliție, comunitate. O astfel de inițiativă națională în vederea îmbunătățirii sau stimulării cooperării intersectoriale există în Anglia: inițiativa guvernamentală Fiecare copil contează (Every Child Matters).
- ✓ Cercetarea ne ajută să evaluăm dacă un tratament, un sistem de îngrijire, un program sau o politică este eficientă. Cercetarea este mai dificilă la copii decât la populația adultă, și este mai puțin frecventă, dar este esențială pentru o bază de dovezi bine fundamentate pentru politici și practici eficiente. În plus, dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor fără cunoștințe bazate pe dovezi pot fi dăunătoare și/sau risipitoare. Studiul “Mannheim study of risk children (MARC)76”, în Germania, urmărește **un grup de copii cu risc de psihopatologie târzie** născuți între anii 1986-1988, de la naștere la adolescență, cu evaluări la vârsta de 3 luni, 2, 4, 5, 8, și 11 ani. Cercetarea se concentrează asupra factorilor care determină originea și evoluția tulburărilor mintale în timpul copilăriei, în scopul de a facilita posibilitățile de prevenire, recunoaștere timpurie și tratamentul precoce.
- ✓ În ce privește familia, Spania implementează la nivel național programul “Growing with you”, program de promovare a sănătății mintale și prevenție primară. Acesta presupune organizarea și derularea unor ateliere de lucru pentru părinți cu copii în vârstă de la 0 la 36 de luni, unde aceștia își pot împărtăși anxietățile, temerile, îndoielile, precum și să-și îmbunătățească rolul acestora în procesul educațional (mai ales legătura afectivă cu copiii).⁵

⁵ Braddick, F., Carral, V., Jenkins, R., & Jané-Llopis, E. (2009). Child and Adolescent Mental Health in Europe: Infrastructures, Policy and Programmes. Luxembourg: European Communities.

Ce propunem noi

Salvați Copiii Filiala Iași susține urgentarea intervențiilor în domeniul sănătății mintale a copilului și adolescentului, concret, urgentarea procedurilor și acțiunilor de implementare a Strategiei naționale pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2015 – 2020.

Serviciile de sănătate destinate copiilor și adolescenților la risc sau cu tulburări de sănătate mintală integrate în rețeaua de servicii specializate alături de serviciile educaționale și serviciile de protecție socială pot oferi o perspectivă unitară asupra obiectivelor de recuperare a copilului și adolescentului prin accesarea lor contribuind și la refacerea echilibrului grupului social în care respectivul trăiește.

Promovarea sănătății mintale presupune studiul cauzelor, al dinamicii tulburărilor și bolilor mintale și, implicit, instituirea măsurilor de combatere și prevenire. Succesul acestor măsuri depinde de: nivelul de dezvoltare socială; nivelul de dezvoltare a cunoașterii științifice; capacitățile organizatorice și funcționale ale unităților medicale; sistemul educațional; implicarea familiei, a comunității, gradul de colaborare dintre ele.

Se justifică astfel și este necesară, o evaluare holistică a copilului și adolescentului și o intervenție multidisciplinară integrată interinstituțională prin crearea unui sistem de suport integrat - medical, educațional și social.

Sănătatea mintală a copilului și adolescentului trebuie să devină o prioritate de fiecare zi în România care să deschidă un orizont intervenției preventive și creșterii calității vieții. Dreptul la sănătate mintală cuprinde o relație complexă între fizic și psihic, fiind în strânsă legătură cu celelalte drepturi ale omului, implicit drepturi ale copilului. Pentru a respecta drepturile omului - drepturile copilului, este esențial ca acesta să beneficieze de tratamentele adecvate, să fie expus la cel mai mic risc posibil și să se ghideze după propriile dorințe și necesități.